
Norwid i Bitwa Warszawska 1920 na weekend.

Przewodnik turystyczny dla gmin Radzymin, Dąbrówka, Klembów.

Skansen w Kuligowie nad Bugiem

www.skansen.powiatwolominski.pl

Fundacja Dziedzictwo Nadbużańskie, ul. Kręta 4, 05-252 Kuligów

Opracowanie powstało w ramach projektu „Norwid i Bitwa Warszawska 1920 na weekend. Przewodnik turystyczny dla gmin Radzymin, Dąbrówka, Klembów” współfinansowanego ze środków Starostwa Powiatu Wołomińskiego.

Wołomin-Dąbrówka 2012

Słowem wstępu. Cel i zakres opracowania

Niniejsze opracowanie zostało przygotowane przez członków i sympatyków Fundacji Dziedzictwo Nadbużańskie i ma za zadanie pomóc wszystkim, którzy są zainteresowani aktywnym wypoczynkiem: indywidualnym turystom, jak i grupom zorganizowanym, znaleźć ciekawy i warty odwiedzenia zakątek na terenie trzech gmin leżących w bezpośrednim sąsiedztwie Skansenu w Kuligowie. Tym samym jeszcze bardziej urozmaicić pobyt i zachęcić osoby zarówno z najbliższej okolicy, jak i odwiedzających do bliższego poznania okolic Kuligowa.

Specjalnie dla Was przygotowaliśmy, informację o ciekawych miejscach i usługach, propozycję tras wycieczkowych, które naszym zdaniem w sposób optymalny pozwolą Państwu zobaczyć to, co naszym zdaniem jest tutaj najcenniejsze, elementy przyrody ożywionej i nieożywionej, dziedzictwo naszych przodków i miejsca związane z historią mieszkańców tego terenu.

Życzę miłej lektury

Wojciech Urmanowski

Prezes Fundacji Dziedzictwo Nadbużańskie

Spis treści

Słowem wstępu. Cel i zakres opracowania

1. Diagnoza zasobów turystycznych na podstawie dostępnych źródeł informacji - materiały drukowane, internet, dokumentacja fotograficzna, dokumenty planistyczne dostępne przewodniki i foldery.

1.1. Gmina Radzymin

1.1.1. Zasoby przyrodnicze

1.1.2. Zasoby kulturowe

1.1.3. Zasoby turystyczne: atrakcje, istniejące szlaki, noclegi, gastronomia, stadniny koni, gospodarstwa agroturystyczne

1.2. Gmina Dąbrówka

1.2.1. Zasoby przyrodnicze

1.2.2. Zasoby kulturowe oraz muzea galerie, izby pamięci

1.2.3. Zasoby turystyczne:

1.3. Gmina Klembów

1.3.1. Zasoby przyrodnicze

1.3.2. Zasoby kulturowe oraz muzea galerie, izby pamięci

1.3.3. Zasoby turystyczne: atrakcje, istniejące szlaki, noclegi, gastronomia, stadniny koni, gospodarstwa agroturystyczne

2. Podsumowanie diagnozy oraz propozycja rozwoju systemu szlaków i tablic informacyjnych dla gminy Radzymin, Dąbrówka, Klembów.

2.1. mapy przedstawiające przebieg szlaków turystycznych (istniejących i nowych) ze wskazaniem i oznakowaniem istotnych punktów szlaku,

2.2. projekty tras i szlaków turystycznych po danym terenie wraz z przykładowymi scenariuszami (informacje o minimalnej i maksymalnej liczbie uczestników ekspedycji z uwzględnieniem możliwości zapewnienia transportu, ewentualnych noclegów i wyżywienia dla zorganizowanych grup od 3 do około 50 osób):

2.2.1. wypraw krajoznawczych, z określeniem grupy odbiorców: np. dzieci, młodzież, seniorzy itp.,

2.2.2. Propozycje tras dla turystyki weekendowej-familijnej na terenie 3 gmin,

2.3. projekt rozmieszczenia tablic informacyjnych wraz z ich treścią w terenie, opisujących interesujące obiekty kulturowe, miejsca widokowe, wraz z zaznaczeniem propozycji lokalizacji miejsc biwakowych, widokowych itp.

1. Diagnoza zasobów turystycznych na podstawie dostępnych źródeł informacji - materiały drukowane, internet, dokumentacja fotograficzna, dokumenty planistyczne dostępne przewodniki i foldery.

1.1.Gmina Radzymin

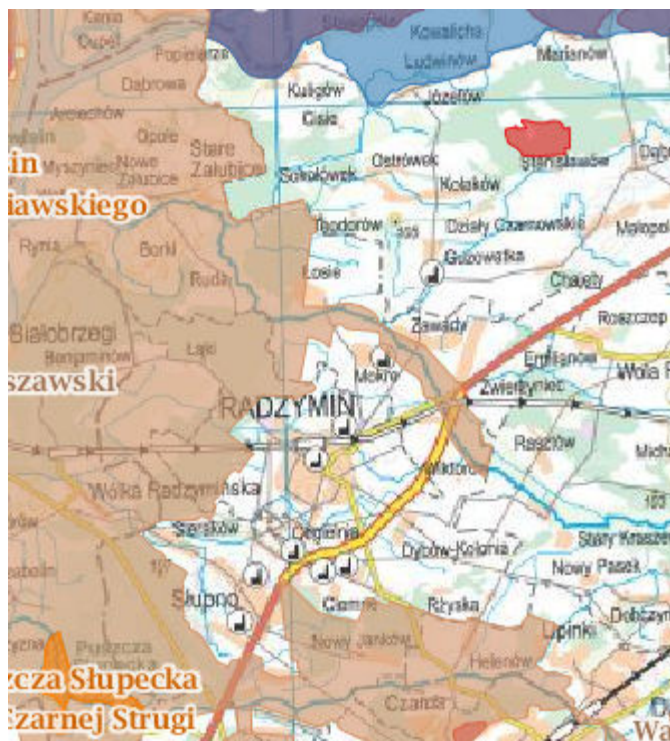
1.1.1. Zasoby przyrodnicze

Główne, najciekawsze zasoby przyrodnicze będące jednocześnie największymi atutami gminy Radzymin to:

- obfitość wód powierzchniowych (rzeki: Bug, Narew, Rządza i Czarna, Jezioro Zegrzyńskie),
- obszary chronione,
- wysoka lesistość terenu (kompleksy leśne Nadleśnictwa Drewnica i Jabłonna),

Powyżej wymienione walory przyrodnicze mogą w przyszłości odegrać decydującą rolę w rozwoju atrakcyjnego produktu turystycznego. Wśród najciekawszych elementów istotnie wpływających na atrakcyjność turystyczną gminy, należy wymienić:

- Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu, (zaznaczony na mapie poniżej)

- sąsiedztwo obszarów Natura 2000, najbliższe położone na granicy z gminą Dąbrówka - Ostoja Nadbużańska SOO (Specjalne Obszary Ochrony) PLH140011 oraz Dolina Dolnego Bugu OSO (Obszary

Specjalnej Ochrony) PLB140001, które stanowią korytarz ekologiczny o znaczeniu ponad regionalnym rozciągający się wzdłuż Bugu, Zalewu Zegrzyńskiego i rzeki Rządzy.

- pomniki przyrody- łącznie ponad 240 obiektów, głównie dęby szypułkowe w okolicach miejscowości Arciechów i Załubice Stare.

Pomnikowy Stary Dąb w miejscowości Arciechów, gmina Radzymin.

- z gatunków chronionych i rzadkich można w lasach gminy spotkać lilię złotogłów, żubrowkę, miodownika melisowatego, dziurawiec skąpolistny.

-lasa znajdujące się głównie w zachodniej części gminy występują na wysoczyznach (wydmach). Są to kompleksy leśne Nadleśnictwa Drewnica i Nadleśnictwa Jabłonna, łącznie zajmują około ¼ powierzchni gminy Radzymin. Mniejsze kompleksy znajdują się na południu gminy (Uroczysko Koziak i Ciemne) oraz północy (Uroczysko Rozrzutek i Górki Radzyminskie), są to głównie siedliska borowe,

które w zależności od warunków wodnych przyjmują postać suchych borów, borów świeżych i wilgotnych lub borów bagiennych. Jak wspomniano wyżej, dominującym gatunkiem drzewa w lasach jest sosna pospolita.

Największe kompleksy leśne znajdują się na jej obszarze w południowo-wschodniej, południowo-zachodniej i zachodniej części. Dominują bory świeże i bory suche. Lokalnie występują bory mieszane oraz bory bagienne, łęgi i olsy. W postaci bliskiej stanu naturalnego zachowały się olsy oraz bory bagienne. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest ich mała dostępność dla człowieka oraz zerowa przydatność obszarów ich występowania (siedliska hydrogeniczne) dla celów rolnictwa, czy osadnictwa. Najcenniejsze przyrodniczo są zwarte kompleksy leśne w zachodniej części gminy, gdzie można spotkać większość spośród rodzimych gatunków drzew i krzewów. Lasy te są również ostoją dla wielu gatunków zwierząt.

Typowy krajobraz bagienny w części zachodniej Radzymina, miejscowość Aleksandrów, ulica Batalionów Chłopkich.

1.1.2. Zasoby kulturowe

Do głównych zasobów zaliczyć należy obiekty wpisane do rejestru Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, są to:

- Położony w centrum miasta Kościół Przemienienia Pańskiego, którego to pisana historia sięga 5 lutego 1473 r., kiedy to na skutek starań właściciela, Jana z Radzymina, parafia została erygowana przez biskupa płockiego i księcia mazowieckiego Konrada. W latach 1773-1780

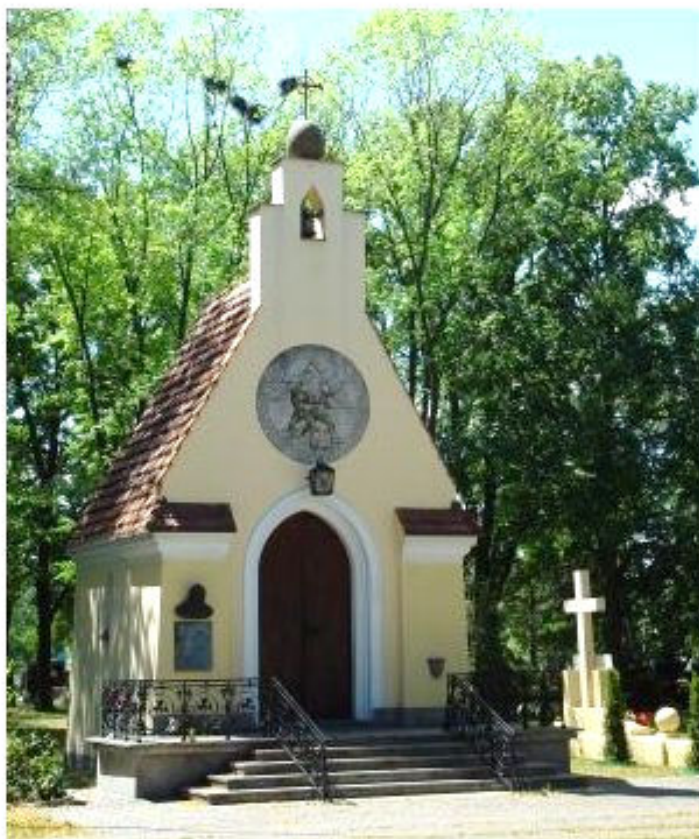
ówczesna właścicielka Radzymina i sąsiednich folwarków, Księżna Eleonora Czartoryska z domu Waldstein, hrabina austriacka, małżonka księcia Michała, wielkiego kanclerza Księstwa Litewskiego, wzniosła w Radzyminie jednonawowy kościół murowany. Konsekracji świątyni w 1781 roku dokonali: biskup płocki książę Michał Poniatowski wraz z biskupem Adamem Naruszewiczem

-Klasycystyczny kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego, ufundowany przez Izabelę Czartoryską, z 1773-80, prawdopodobnie według projektu Jana Chrystiana Kamsetzera, położony w centrum Radzymina.

- pojedyncze budynki o wartościach historycznych – chronione prawem poprzez wpisanie do rejestru zabytków, będące w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, oraz pozostałe nie objęte ochroną, a mające wartości historyczne;
- układy urządzonej zieleni miejskiej z okresu międzywojennego: rozplanowanie zieleni i pozostałości nasadzeń na Placu Wolności i Placu Kościuszki, pozostałości nasadzeń wzdłuż ulic Warszawskiej i Norwida;
- cmentarze: Cmentarz grzebalny parafii rzymsko-katolickiej. Założony w 1912 roku. Najstarsza mogiła z 1863 roku – powstańcza. Wpisany do rejestru zabytków, stanowi zespół (cmentarz – rozplanowanie, kaplica, brama, nagrobki żołnierzy, nagrobki, kwatery, drzewostan, budynek dozorczy cmentarza). Cmentarz żołnierzy poległych pod Radzyminem w walkach 1920 roku i II wojny światowej. Na cmentarzu kaplica – pomnik, zbiorowe mogiły poległych pod Radzyminem, Nieporętem i Mokrem w sierpniu 1920 roku. Znajduje się tutaj również mogiła 127 żołnierzy polskich z 1939 roku, groby żołnierzy z lat 1939 – 1944, napisy ku czci 28 pułku

Strzelców Kaniowskich, 85 pułku Strzelców Wileńskich, 46 pułku Strzelców Kresowych. Cmentarz jest od 1989 roku miejscem państwowych, corocznych uroczystości upamiętniających „Cud nad Wisłą” z sierpnia 1920 r.

Kaplica na cmentarzu wojennym, źródło <http://www.centrumjp2.pl>

- Nieczynne cmentarze żydowski i ewangelicki przy ul. Polnej.
- Pozostałości parku krajobrazowego założonego w końcu XVIII w., otaczającego dawny pałac Eleonory Czartoryskiej zostały objęte ochroną konserwatorską poprzez wpisanie do rejestru zabytków pod nr 1593-A. Jest to jednak niewielki fragment dawnego założenia pałacowo-parkowego obejmujący aleję kasztanową, murowano-drewniany budynek administratora, staw oraz starodrzew parkowy. Poza strefą ochrony konserwatorskiej istnieją jeszcze inne czytelne relikty dawnego parku: pozostałości układu wodnego, starodrzew wzdłuż obecnej ulicy Eleonory Czartoryskiej, kierunek ulicy Norwida.

Dużą wartość kulturową, choć o mniejszym znaczeniu stanowią obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków z miasta Radzymina, w tym min. remiza strażacka na ul. Strzelców Kaniowskich 2 i ponad 40 budynków, głównie w centralnej części miasta.

Warto zaznaczyć, iż w Radzyminie powstaje obecnie sanktuarium Błogosławionego Jana Pawła II, które w przyszłości może stanowić jedną z największych atrakcji turystycznych gminy.

Plac budowy sanktuarium, zdjęcia archiwalne, źródło <http://www.jp2.waw.pl>

Z Radzyminem, związanych jest wiele licznych, kluczowych i wpływowych słynnych postaci historycznych, takich, jak :

- Cyprian Kamil Norwid, urodzony 24 września 1821 we wsi Głuchy na Ziemi Radzywińskiej,
- Roman Żuliński, profesor Instytutu Nauczycieli Elementarnych w Radzyminie, członek Rządu Narodowego Romualda Traugutta,
- ksiądz Kazimierz Narbutt, radzywiński proboszcz, działacz Komisji Edukacji Narodowej
- Jan Boudouin de Courtenay, urodzony w 1845 roku w Radzyminie, kandydat na pierwszego prezydenta Rzeczypospolitej,
- Isaac B. Singer – pisarz, laureat literackiej nagrody Nobla, który dzieciństwo spędził w Radzyminie,
- kapitan Stefan Pogonowski, poległy w zwycięskim boju pod Radzyminem 15 sierpnia 1920 roku w Wólce Radzywińskiej,
- podpułkownik pilot Marian Pisarek, urodzony w Łosiu koło Radzyna, członek słynnego Dywizjonu 303 i uczestnik bitwy o Anglię.

1.1.3. Zasoby turystyczne

Gmina Radzymin, ze względu na swoje bliskie położenie od Warszawy nie posiada szerokiej bazy hotelowej, czy gastronomicznej. Słabo rozwinięta jest również baza gospodarstw agroturystycznych, najbliższe i jedyne takie w gminie prowadzone są przez Panią Annę Kłapyk w miejscowości Łosie oraz Pana Andrzeja Pierchalskiego w miejscowości Ruda.

Największym zidentyfikowanym zasobem turystycznym na terenie Radzyna są opracowane z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Radzyna ze wsparciem finansowym Gminy Radzymin Trasy rowerowe, mające swoje odzwierciedlenie w historii związanej z Bitwą Warszawską w 1920 roku.

Tablice informacyjne wskazujące trasy rowerowe, centrum Radzymina, przed Kolegiatą
Przemienienia Pańskiego

Nazwy tych szlaków wywodzą się od imion bohaterów walk pod Radzyminem: majora Stefana Waltera i kapitana Stefana Pogonowskiego.

Szlaki rowerowe związane są ściśle z I i II linią polskiej obrony Warszawy i związane są ze zwycięskimi bojami z bolszewikami. Wzbogacają one wiedzę o terenach bitewnych i wydarzeniach chwalebnych dni polskiego oręża.

I Turystyczny szlak rowerowy na linię polskiej obrony Warszawy im. Majora Stefana Waltera Szlak długości 30 km koloru niebieskiego. Jego trasa prowadzi przez: Aleksandrów, Łąki, Beniaminów, Rejentówka, Mokre, Zawady, Dybów Górki, Stary Dybów, Emilianów, Rasztów, Kraszew Stary, Stary Janków, Ciemne. Szlak zaczyna i kończy się w Radzyminie. Szlak rozpoczyna się przed Kolegiatą Radzymińską.

Na szlaku znajdują się ciekawe obiekty historyczne i przyrodnicze:

Pomnik Pomordowanych i Spalonych mieszkańców Radzimina w 1944 roku.

Jak również , niemiecki bunkier z II wojny światowej, carski fort w Beniaminowie, tablica upamiętniająca śmiertelne zranienie majora Stefana Waltera, dolina rzeki Rządzy. Dotychczas jednak szlak nie został dobrze oznaczony w terenie, a świadomość jego istnienia wśród lokalnych mieszkańców jest niewielka

II Turystyczny szlak rowerowy na II linię polskiej obrony Warszawy im. Kpt. Stefana Pogonowskiego Szlak długości 25 km, koloru czerwonego. Jego trasa prowadzi przez Rejentówkę, Beniaminów, Wólkę Radzyminską, Sieraków i Cegielnię. Szlak zaczyna i kończy się w Radzyminie. Szlak rozpoczyna się przed Kolegiatą Radzyminską. Na szlaku znajdują się ciekawe obiekty historyczne i przyrodnicze: kapliczka na Zjawieniu, fort carski w Beniaminowie, dąb króla Jana Kazimierza, Pomnik Żołnierzy 28 pułku Strzelców Kaniowskich, pozostałość rowów strzeleckich z 1920 roku, historycznie piaszczysty szlak wzniesienia 103 oraz Cmentarz Żołnierzy Polskich 1920 r., a dalej do centrum Radzimina szlak prowadzi Drogą Golgoty Narodu Polskiego.

1.2. Gmina Dąbrówka

1.2.1. Zasoby przyrodnicze

W pokryciu terenu dominują pola uprawne, w przewadze uprawy zbóż, oraz ekosystemy łąkowe i łąkowo - bagienne. Lasy zajmują ok. 1/5 powierzchni gminy. Są to w przewadze suche lasy wydymowe i lasy sosnowe na siedliskach boru świeżego, młode. Dominuje sosna, lokalnie na wilgotniejszych siedliskach olcha. Lasy te skupione są w środkowej części gminy, w około trzy kilometrowym paśmie ciągnącym się równolegle do doliny Bugu. Kompleks jest dość rozczłonkowany, linie brzegowe lasów nieregularne. Pasma to jest kontynuacją, zniszczonym fragmentem Puszczy Kamienieckiej, której główny kompleks zachował się na omawianym, lewym brzegu Bugu, na wschód od drogi Warszawa - Wyszków. Krajobraz doliny Bugu kształtują tereny naturalnych łąk z zielenią łągową i bagien, również liczne kępy zadrzewień śródpolnych i śród łąkowych.

W sieci osiedleńczej, wiejskiej zabudowie siedliskowej towarzyszą znaczące skupiska domów letniskowych, przede wszystkim w północnej części gminy.

O wyjątkowości przyrody na terenie gminy Dąbrówka może świadczyć fakt, iż to w jej granicach odnotowuje się od lat największą liczbę par bocianich w powiecie wołomińskim, średnio w ostatnich 10 latach jest to około 30-35 – 31 par. Pomimo stosunkowo nieprzekształconego krajobrazu na terenie gminy nie ma pomników przyrody, najbardziej cennymi przyrodniczo obiektami są znajdujące się na terenie gminy obszary Natura 2000:

Tablica informacyjna „Obszar Natura 2000”, gmina Dąbrówka róg ulicy Nadbużańskiej i Zakole, na drodze pomiędzy miejscowością Marianów i Dręszew.

- Specjalny obszar ochrony siedlisk „Krogulec”, który obejmuje dwa zbiorniki wodne: Krogulec i Glinianka położone w odległości 2 km od wsi Dąbrówka. „Krogulec” obejmuje powierzchnię 110,7 ha, jest obszarem dotychczas prawnie niechronionym, projektowanym jako użytek ekologiczny.

Zbiornik Krogulec, w 2 pol. XX wieku stanowił miejsce spotkań i kąpielisko dla mieszkańców pobliskiej miejscowości Dąbrówka, obecnie zarośnięty i nieużytkowany.

- Kolejnym obszarem Natura 2000 jest Dolina Dolnego Bugu mający powierzchnię całkowitą 60041,8 ha. Dolina Bugu jest jednym z najcenniejszych obszarów przyrodniczych w granicach powiatu wołomińskiego. Odznacza się wysoką bioróżnorodnością, różnorodnością krajobrazów, jest także niezwykle ważnym miejscem lęgu i migracji ptaków. Rzeka Bug, w granicy gminy Dąbrówka jest w większości nieuregulowany, silnie meandruje, tworzy zakola i starorzecza. Miejscami zaznaczają się łachy, piaszczyste skarpy oraz przybrzeżne podmokłości. Brzegi porośnięte są zaroślami wierzbowymi, łęgami lub łąkami. W okolicach miejscowości Kuligów znajdują się rozległe kompleksy murawowo-plażowe. Dolina Dolnego Bugu jest ostoją ptactwa na skalę światową. Występuje tu około 200 gatunków, z czego 150 gniazduje. W części znajdującej się w gminie Dąbrówka, pod względem ornitologicznym najcenniejszy jest odcinek na wschód od wsi Kuligów. Spotkać tu można m.in. gniazdujące rybitwę białoczelną i czarną, siewczkę rzeczną, bąka, błotniaka stawowego, kszuka, czajkę i krwawodzioba, a także na przelotach bataliony, świstuny, rożeńce, głowienki, płaskonosy, kormorany, samotniki i łączaki. W przybrzeżnych skarpach zakładają gniazda brzegówki i zimorodki, zaś w dolinę regularnie zalatują bieliki i dudki. Bug w okolicach Kuligowa jest ponad to miejscem

żerowania dla stad łabędzi niemych liczących kilkadziesiąt i więcej osobników. Występują tu licznie również gady i płazy, takie jak : kumak nizinny, żółw błotny. Do cennych spotykanych na tym terenie ryb należą: boleń, głowacz białopłetwy, kiełb białopłetwy, koza, koza złotawa, piskorz, różanka. Niezwykle cenne a spotykane na tym terenie rośliny to: leniec bezpodkwiatkowy, sasanka otwarta, starodub łąkowy.

- „Ostoja Nadbużańska” PLH140011, obszar ten częściowo przecina się z obszarem specjalnej ochrony ptaków „Doliną Dolnego Bugu” w gminie Dąbrówka. Jego powierzchnia całkowita wynosi 49570.9 ha. Zinventaryzowano tutaj następujące typy siedlisk przyrodniczych z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej:
  - wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi brzegi lub osuszane dna zbiorników wodnych ze zbiorowiskami z Littorelletea,
  - starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion,
  - zalewane muliste brzegi rzek, suche wrzosowiska (Calluno-Genistion, Pohlio-Callunion, Calluno-Arctostaphylion),
  - ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe (Koelerion glaucae),
  - murawy kserotermiczne (Festuco-Brometea
  - ciepłolubne murawy z Asplenion septentrionalis-Festucion pallentis) - priorytetowe są tylko murawy z istotnymi stanowiskami storczyków,
  - zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (Molinion),
  - ziołorośla górskie (Adenostylion alliariae) i ziołorośla nadrzeczne (Convolvuletalia sepium),
  - łąki selemicowe (Cnidion dubii),
  - niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (Arrhenatherion elatioris),
  - grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum),
  - łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae, olsy źródłiskowe).

1.2.2. Zasoby kulturowe

- Dąbrówka jest gminą wiejską, w której do końca, XX wśród miejscowej ludności typowym zajęciem była uprawa roli, stąd też nieliczne są na tym terenie obiekty i instytucje, najważniejszym z nich jest: Gminne Centrum Kultury istniejące od 2000 roku, z siedzibą w dawnym budynku Urzędu Gminy przy ulicy Tadeusza Kościuszki 14a. Głównym celem działalności jest rozwijanie i zaspokajanie potrzeb kulturalnych, czytelniczych i informacyjnych społeczeństwa oraz upowszechnianie wiedzy. Centrum sprawuje opiekę nad:
  - Kołem Gospodyń Wiejskich Chajęty,
  - Kołem Gospodyń Wiejskich w Chruścielach,
  - Kołem Gospodyń Wiejskich Dąbrowianki.

Skupiają one kilkanaście kobiet działających w obszarze krzewienia i podtrzymywania ludowych tradycji lokalnych. Uczestniczą w imprezach o różnym charakterze: patriotycznych, kościelnych, festynach. W Centrum działa także zespół Czerwone Korale, którego celem jest propagowanie oraz rozwijanie kultury u młodych ludzi.

- Pałac w Chajętach

W latach trzydziestych XV wieku teren należący obecnie do wsi Chajęty, od księcia Janusza I otrzymał rycerz - Jaktor. Od jego imienia pochodzi nazwa posiadłości. Następnie właścicielami posiadłości zostali Chajęccy. Na przełomie XVIII i XIX wieku właścicielami posiadłości zostali Czarnowscy. Oni wybudowali dwór murowany w miejsce drewnianego dworku. Z tyłu pałacu znajdował się folwark.

W 1910 roku właścicielem majątku został Roman Walenty Jeleniewski. W 1912 roku postanowił przebudować dwór. Tadeusz Zieliński zaprojektował przebudowę dworu w stylu eklektycznym. Dwór wzbogacony został o piętro i wysoki portyk z tympanonem, wzbogacony alegorią świtu dnia i nocy, autorstwa Bolesława Jeziorańskiego – pana na Głuchach. Część gruntów sprzedana została okolicznym gospodarzom z Guzowatki, Małopola i Kołakowa. Wielu z nich osiedliło się na zakupionych gruntach i tak powstała miejscowość Działy Czarnowskie.

Pałac w Chajętach widok współczesny. Obiekt nie jest dostępny dla zwiedzających

Ostatnimi właścicielami Jaktorów byli państwo Taubowie. Po wojnie dwór odebrano właścicielom. W 1944 roku ziemia została rozparcelowana pomiędzy mieszkańców okolicznych wsi. Losy samego dworu były dosyć zawile. Najpierw mieszkali w nim osiedleńcy z różnych stron, później miała w nim swą siedzibę Gromadzka Rada Narodowa. Długie lata wykorzystywano dwór na pomieszczenia magazynowe. W ten sposób w latach 80 - tych XX wieku pałac znalazł się w stanie kompletnej ruiny. Jadwiga i Witold Wolińscy odkupili od Państwowego Funduszu Ziemi pałac wraz z przyległym terenem i kosztem olbrzymich środków finansowych przywrócili pałac do dawnej świetności. Obecnie właścicielem nieruchomości są osoby prywatne, a obiekt pomimo swojego uroku i dużej wartości historyczno-kulturowej dla gminy Dąbrowka nie jest udostępniany zwiedzającym.

- kościół pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego.

Na miejscu wcześniejszej drewnianej budowli, w latach 1881-1884 wzniesiono Murowany Kościół zaprojektowany, przez Zygmunta Twardowskiego. Jest to jednonawowa świątynia w stylu neogotyckim, z wieżą od strony zachodniej.

Kościół w Dąbrówce p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego, widok obecny.

Większość wyposażenia kościoła pochodzi z XVIII wieku. Znajdują się w nim tablice pamiątkowe upamiętniające fundatorów, szaty liturgiczne z XVII i XVIII wieku.

Pamiątkowe tablice fundatorów świątyni.

W kancelarii parafialnej zachował się akt urodzenia Cypriana Kamila Norwida, natomiast wewnątrz budowli znajduje się stosowna tablica pamiątkowa:

Tablica pamiątkowa, jedyny widoczny ślad dawnych wydarzeń. Wnętrze kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Dąbrówce.

- Pałac w Ślężanach

Położony jest nad samym Bugiem, zbudowany ok. 1880 roku ale pierwotnie, wcześniejszy obiekt powstał w tym miejscu już w XVI wieku. Pierwszymi właścicielami była rodzina Chajęckich. Do roku 1895 pałac należał do Jana von Egerta a następnie do: Chełmińskich, Ostrowskich, Jaworskich, Jucińskich. Ostatnim właścicielem do roku 1944 był Stanisław Gralewski. Po wojnie majątek trafił do Skarbu Państwa. Pałac położony jest na wysokiej skarpie, tuż nad brzegami bużańskiego starorzecza. Z jednej strony otacza go park, z drugiej rzeka. Po wojnie w budynku znajdowała się szkoła podstawowa, a w 1979 roku trafił on w ręce Centrum Badawczo - Konstrukcyjnego z Pruszkowa, następnie w 1989 roku nowym właścicielem pałacu zostało PKO BP. Pałac został odrestaurowany. Jego ściany i sufity zdobią zrekonstruowane sztukaterie. Podłogi pokryte są posadzkami i drewnianymi klepkami. W środku znajduje się sala kominkowa, salon wypoczynkowy, salonyienne, urządzone są stylizowanymi meblami, henrykowskiej produkcji. Pokoje zdobią lustra, drewniane komody i ogromne stoły. Podczas remontu na przełomie lat 80 i 90 XX wieku do pałacu doprowadzono nową drogę wewnętrzną i zagospodarowano teren pobliskiego parku. Obecnie pałac pełni funkcję Domu Konferencyjnego. W pochodzącym z lat osiemdziesiątych XIX wieku, korpusie

głównym eklektycznego dworu, stylizowanym i utrzymanym w dawnym charakterze mieści się część konferencyjna pałacu. Dobudowane przed I wojną skrzydło zajmują pokoje gościnne.

Pałac w Ślężanach, widok obecny

Pałacowy kompleks i park zajmują ponad dwa hektary powierzchni. Do dworu prowadzi wąska alejka pośród rosnących, wiekowych kasztanów.

Aleja Kasztanowców, prowadząca do Pałacu w Ślężanach.